

Struktura osmanske vojske tijekom 16. stoljeća

Boričić, Magdalena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:085765>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-15**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij Povijest i Sociologija

Magdalena Boričić

Struktura osmanske vojske tijekom 16. stoljeća

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Anđelko Vlašić

Osijek, 2024.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za povijest
Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij Povijest i Sociologija

Magdalena Boričić

Struktura osmanske vojske tijekom 16. stoljeća

Završni rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, znanstveno polje povijest,
znanstvena grana hrvatska i svjetska ranonovovjekovna povijest

Mentor: doc. dr. sc. Anđelko Vlašić

Osijek, 2024.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 4. rujna 2024.

Magdalena Babić, 0122259980

Ime i prezime studenta, JMBAG

SAŽETAK

Osmansko Carstvo svoj vojni vrhunac doživljava u 16. stoljeću, ponajviše za vrijeme Sulejmana Veličanstvenog. U tome periodu glavninu osmanske vojske činili su janjičari, spahije, akindžije i artiljerijski korpus. Janjičari su bili pješačke, elitne postrojbe i predstavljali su najdisciplinarniji dio osmanske vojske. Spahije su se dijelili na timarske i Portine spahije. Timarski spahije predstavljali su provincijsku konjicu, dok su Portini spahije predstavljali konjanički korpus vojske osmanske prijestolnice. Akindžije su bili laka konjica koja je bila poznata po svojim upadima na kršćanski teritorij. Artiljerijski korpus predstavljao je topništvo koje se ponajviše koristilo za vrijeme opsada. Zbog svoje dobro uvježbane vojske Osmansko je Carstvo u Europi ubrzalo modernizaciju obrambenih sustava.

Ključne riječi: akindžije, artiljerijski korpus, janjičari, Osmansko Carstvo, spahije

Sadržaj

1. UVOD	1
2. POČETCI OSMANSKE VOJSKE	2
3. OSMANSKA VOJSKA I NJEZINA STRUKTURA U 16. STOLJEĆU	4
3.1. JANJIČARI	4
3.2. SPAHIJE	6
3.3. AKINDŽIJE	8
3.4. ARTILJERIJSKI KORPUS	9
4. OSMANSKO CARSTVO I EUROPA	11
5. ZAKLJUČAK.....	15
6. POPIS LITERATURE.....	16
7. POPIS PRILOGA.....	16

1. UVOD

Osmansko Carstvo tijekom 16. stoljeća doživjelo je vrhunac svoje moći. Carstvo se proširilo na područje Europe, Azije i Afrike. Iako je sultan bio moćni vladar koji je vladao veliki dijelom svijeta, bitno je za naglasiti kako je iza svojih vojnih uspjeha morao imati dobro uvježbanu vojsku. Osmanska vojska u 16. stoljeću predstavljala je uvježbanu mašineriju koja je osvajala svaki teritorij na kojem je Osmansko Carstvo zaratilo.

U ovom radu prikazat će se početak osmanske vojske koji je usko povezan s nomadskim korijenima, same početničke trupe koje su bile uz sultana te na koji način su ratovali u svojim početnim uspjesima. Zatim će se nešto više reći o osmanskoj vojsci tijekom 16. stoljeća i njezinoj strukturi koja se dijelila na janjičare, spahije, akindžije i na artiljerski korpus. O svakoj od njih detaljnije će se prikazati njihov početak, kako su novačeni, te koji su značaj i doprinos imale u osmanskoj vojsci. Potom će se nešto reći o Osmanskom Carstvu u Europi. Prikazat će se njihova osvajanje na području Europe, kakvu su politiku provodili te kakav je trag ostavljen na samu Europu u smislu obrane.

Na kraju će se iznijeti zaključak o osmanskoj vojsci, kakav je ona imala utjecaj u 16. stoljeću te kako je ona ubrzala modernizaciju obrambenih sustava u Europi.

2. POČETCI OSMANSKE VOJSKE

Počeci osmanske vojske vezani su uz nomadsko podrijetlo Osmanlija. Naime, u periodu prije osnutka Osmanskoga Carstva ljudi su bili nepismeni i nisu zapisivali nikakve podatke, a jedini podatci koji nam pružaju pojedine informacije o njima su izvori iz tadašnjih susjednih zemalja, uključujući bizantske kronike, koje ne pružaju konkretne i pouzdane informacije. Govoreći o vojnoj povijesti, situacija je mnogo lošija. Informacije koje su dostupne sastoje se od djelića koji su ispunjeni legendama i sagama, zadržavajući mentalitet religijskoga ratovanja, prikazujući gotovo svaku vojnu aktivnost iz perspektive borbe između dobra i zla. Iz navedenog očito je da se ne mogu rekonstruirati temelji i rano razdoblje osmanske vojske oslanjajući se samo na kronike i pripovijesti koje su uglavnom proizvod kroničara 15. stoljeća. Kroničari iz toga razdoblja pisali su znatno nakon događaja koji su odigrani prije 15. stoljeća, ali arheološke i antropološke studije uvelike pridonose razumijevanju osmanske vojske.¹

U ranim godinama osmanske vojske, većinu njihove vojske činila je vladareva pratnja, konjaničke trupe turkomanskih plemena koje su se pridružile Osmanlije i seljaci koji su bili pozvani u vojne pohode da služe kao vojnici. Članovi vladareve pratnje bili su poznati kao *kul*, što u prijevodu znači rob, i kao *nöker*, što u prijevodu znači pratilac, klijent. Turkomanski konjanici dobivali su dio vojnog plijena te su imali pravo naseljavanja na osvojena područja, a zauzvrat su morali osigurati ljudstvo s oružjem. Kasnije turkomanski konjanici postaju pokrajinska konjica sa feudom ili spahije koje su držali timar. Glavnina ranih osmanskih snaga za vrijeme utemeljitelja dinastije Osmana sastojale su se od strijelaca na konjima koji se ističu u napadima i zasjedama.² U svojim počecima, osmanlije su svoj način ratovanja vodili gerilskim načinom, a kada bi uspješno otjerali protivnike u uske klance, pripremili bi zasjedu za svoje neprijatelje u istim tim klancima. Zbog njihove malobrojnosti i činjenice da su se oslanjali samo na svoje konjanike nisu imali velikog uspjeha pri osvajanju gradova. Također, nisu se mogli uspješno boriti u otvorenim sukobima.

Za vrijeme vladavine Orhana (1324.- 1362.) događa se reorganizacija vojne snage.³ Osmanska je vojska pretvorena iz vladarevih napadačkih snaga u discipliniranu vojsku koja je bila sposobna voditi vojne pohode, napade i opsade.⁴ Orhan je za vrijeme svoje vladavine od anadolskih seljaka

¹ Mesut Uyar i Edward J. Erickson, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk* (SAD, Praeger Security International, 2009), 2.

² Gábor Ágoston, „Ottoman military organization (up to 1800)“, u *The Encyclopedia of War*, ur. Gordon Martel (Blackwell Publishing Ltd., 2011), 1.

³ Milorad Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću: Od pada Carigrada do Svištovskog mira* (Zadar, Sveučilište u Zadru, 2014), 57-58.

⁴ Ágoston, „*Ottoman military organization (up to 1800)*“, 1.

stvorio pješništvo pod nazivom *yaya*. Oni su za svoje vojne službe dobivali plaću i zemlju na obrađivanje za koju nisu bili dužni na podavanja. Konjanički korpusi *musellem* bili su oslobođeni poreza jednako kao i pješništvo. Iako su pješništvo i konjaništvo bili uspješni u svojim pohodima, njihov nedostatak leži u manjku discipliniranosti i sklonosti prema pljački. Zbog svojih nedostataka nisu mogli ostvariti strategijske zamisli svojih zapovjednika.⁵

Dolaskom Murata I. na vlast (1362. – 1389.) formirana su dva nova korpusa koji će nekoliko stoljeća nakon biti osnova osmanske vojne nadmoći. Učinkovitost novih korpusa počinje se temeljiti na robovskom i timarskom sustavu. U zamjenu za konjanički korpus stvoren je korpus dvorskih konjanika koji su poznatiji pod nazivom *spahije*, a u zamjenu za pješništvo dovedeni su novi *azab* pješnici-strijelci. Kao posljedica, *yaya* i *musellemi* postaju pomoćna snaga koja je prevozila oružje i municiju, gradili su i popravljali ceste i mostove tijekom kampanje. Sve do 16. stoljeća ostali su ograničeni na područje Anadolije.⁶

⁵ Uyar i Erickson, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, 2

⁶ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću: Od pada Carigrada do Svištovskog mira*, 57-58; Ágoston, „Ottoman military organization (up to 1800)“, 1.

3. OSMANSKA VOJSKA I NJEZINA STRUKTURA U 16. STOLJEĆU

Period od 1451. do 1606. godine u povijesti naziva se klasičnim razdoblje osmanske vojske koji predstavlja vrhunac osmanske nadmoći. Razdoblje započinje u vrijeme kad je Mehmed II. drugi put bio na vlasti 1451., i produžilo se kroz vladavinu Ahmeda I. (1603. – 1617.).⁷ Završetak period označio je kraj Dugoga turskog rata 1606. godine koji su Osmanlije vodile protiv Habsburške Monarhije.⁸ Tijekom ovoga razdoblja Osmansko je Carstvo doživjelo značajno vojno i teritorijalno proširenje, a tajna osmanskog vojnog uspjeha ležala je u uspostavi snažne administrativne strukture. Formiran je vojni identitet koji je temeljen na velikoj vojsci, topništvu, jakim janjičarima i pomoćnim snagama. Zbog ovih promjena europske sile su Osmanlije doživljavale kao nezaustavljivu silu, koja ih je podsjećala na nekadašnje moćne vojske poput perzijske ili mongolske.⁹

3.1. JANJIČARI

Janjičari ili *yeniçeri* (hrvatski: nova vojska) pripadnici su elitnih pješачkih odreda osmanske vojske koji su bili najbolje obučeni, ali i najbolje disciplinirani dio osmanske vojske. Njihovi početci su tijekom druge polovice 14. stoljeća za vrijeme vladavine Murata I. (1359. - 1389.) koji je od ratnih zarobljenika formirao vojne odrede koju se obraćeni na islam i izloženi vojnoj obuci. Bili su članovi sultanove osobne pratnje i članovi straže. Odredi su se sastojali od tri dijela: džemata (*cemaat* – zbor), buljuka (*bölük* – divizija) i sekbana (*sekban* – psetari) i svaki od njih dodatno su bili podijeljeni na temeljne postrojbe nazvani orte. Tijekom 15. stoljeća orte su brojale pedesetak janjičara, dok su početkom 16. stoljeća brojale stotinu ili više od stotinu janjičara. Za vrijeme svoje vladavine Selim I. (1512. – 1520.) u želji za većom kontrolom nad vojskom povećava se njihov broj. Prema izvorima, 1527. godine janjičari su svoju brojnost imali oko 8 000, dok se do 1567. godine taj broj povećao na 12 000.¹⁰

⁷ Uyar i Erickson, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, 31.

⁸ Austro-turski ratovi. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 17.7.2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/austro-turski-ratovi>.

⁹ Uyar i Erickson, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, 31.

¹⁰ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću: Od pada Carigrada do Svištovskog mira*, 58-61.

Jedan od simbola janjičarskog prestiža i njihove prepoznatljivost bile su njihove uniforme. U samim počecima bili su prepoznatljivi po svojim viskom bijelim šeširima. Osmanska je vlada shvaćala važnost uniformi te je redovno nabavljala uniforme sa kaputima i cipelama. Uniforme su bile jednostavnog izgleda, ali su bili čvrste i funkcionalne. Različita boja odore i obuće označavala je različiti status; na primjer, crvene cipele nosili su vojnici, crne su nosili niži časnici, dok su žute nosili visoki časnici.¹¹

Janjičarski su redovi popunjavani devširmom iliti *dankom u krvi*. „Danak u krvi“ provodio se sve do 1570-ih godina isključivo među kršćanskom seoskom populacijom. Tijekom vladavine Selima II. (1566. – 1574.) u odrede mogli su biti uključeni sinovi bivših janjičara, a tijekom vladavine Murata III (1574. – 1595.) u odrede mogli su se priključiti i muslimanski dragovoljci. Za provođenje „danka u krvi“ nisu postajala pravila o dobi niti o brojnosti, već je ovisila o potrebama Osmanlija. Ova vrsta novačenja protivila se šerijatu u kojem se nije dozvoljavala kupovina djece od kršćanskih podanika, no osmanske su vlasti svejedno to provodile. Danak se provodio svakih nekoliko godina. Dvorski službenici dolazili bi u sela gdje bi pregledavali dječake i mladiće od 7 do 14 godina, ponekad i do 20 godina između koji su izabrali one koji su im se činili najposebnijima i najinteligentnijima. Prema prosjeku, u 40 kućanstava uzeli bi jednog mladića.¹² Glavni izvor devširme bile su europske pokrajine, ali ne i jedini izvor. Vlada je povremeno primjenjivala „danak u krvi“ na anadolske provincije. Također, vlada je često prikupljala južne Slavene pritom da nije novačila određene etnike poput Rusa, Židova, Roma i Perzijanaca. Osmanlije su na Ruse i Perzijance gledali kao na neposlušne i izdajničke narode, na Židove kao trgovačku klasu, a Rome kao nedostojne i pokvarene. Bosanci su i nakon što bi prešli na islam ostali i dalje ciljane skupine devširme, a posebice su bili traženi za dužnosti u kraljevskom domaćinstvu i topništvu.¹³ Janjičari kao strijelci bili su naoružani lukom i kopljem, a njihovo je karakteristično naoružanje činilo duge, široke i lagano zakrivljene sablje i ravni mačevi s jednom oštricom.¹⁴

Janjičari su kao zajednica nazivani *odžak*, koje su se dijelili u jedinice nazivane *orta* koje su brojale od 100 do 300 članova, koje su dodatno dijelile na *ode* i desetine. Tijekom 16. stoljeća janjičari su

¹¹ Uyar i Erickson, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, 36-39.

¹² Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću: Od pada Carigrada do Svištovskog mira*, 58-69.

¹³ Uyar i Erickson, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, 36-39.

¹⁴ Janjičari, *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 18.7.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/janjicari>.

bili najvjernija sultanova vojska, dok su neki od njih postali dio istaknutih vojnika i državnika Osmanskog Carstva¹⁵

Slika 1. Prikaz janjičara

3.2. SPAHIJE

Glavni konjanički red u Osmanskome Carstvu bili su spahije koji su se dijelili na timarske i Portine spahije. Timarski spahije ili samo spahije predstavljali su tešku konjicu. Na sebi su imali kacige i štitove te lagani oklop. Njihovo naoružanje činili su laki mačevi ili sablje, kratka koplja i strijele.¹⁶ Timarska konjica dobiva svoj značaj nakon reformi Mehmeda II. koji je uklonio nasljedne lokalne velikaše i oduzeo im privatne posjede. Tijekom razdoblja osnivanja carstva, nomadski su ratnici dobivali timar na temelju vojnih doprinosa. Pojedini članovi aristokracije na novoosvojenim teritorijama, bez obzira na vjeroispovijest, mogli su steći timar na temelju svoje vjernosti carstvu i sultanu. U kasnijim je razdobljima osmanska vlast postavila ograničenja i pravila za dodjeljivanje timara. Politika davanja timara lokalnim aristokracijama na novoosvojenim teritorijama bila je

¹⁵ Janjičari, *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 18.7.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/janjičari>.

¹⁶ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću: Od pada Carigrada do Svištovskog mira*, 64.

namjera i to iz dva razloga. Prvi razlog je bila želja za brzim i efikasnim integriranjem teritorija Carstva, dok je drugi bilo efektivno korištenje vojnog potencijala stanovništva. Osmanskom je carstvu bilo potrebno ljudstvo za osvajanje Balkana i Bliskog istoka, te se upravo timarski sustav pokazao kao vrlo uspješan način integriranja lokalne aristokracije u osmanski vojno-administrativni sustav. Osmanska vlada dodjeljivala je timar drugim vojnim skupinama i nevojnim civilima.¹⁷ Njihova je brojnost bila podložna raspoloživosti timarskoga sustava. U prvoj polovici 16. stoljeća u Rumeliji nalazilo se 10 618 timara, dok je u azijskome dijelu bilo 17 200. Zbog pojave vatrenog oružja i njegovoj sve većoj primjeni u borbama, spahije su dovedene u inferiorni položaj zbog obijanja obuci vatrenim oružjem. Kao posljedicu toga, njihova će se brojnost početi smanjivati. Uz to, na njihovo smanjenje utjecat će i nedostatak timara za podjelu. Unutar sandžaka, spahije su imale svoju posebnu vojnu-upravnu podjelu i te su jedinice nazivane su subašiluci i obuhvaćala je teritorij nekoliko nahija pod upravom subaša. Zapovjednik svih spahija u sandžaku naziva se *alajbeg*, koji je pozivao na vojne pohode.¹⁸

Portini spahije činili su konjanički korpus središnje vojske. Oni su uz janjičare činili *kapikulu* trupe. Bili su podijeljeni u šest pukovnija, a njihovi pripadnici nazivani su spahije, silahdari, ulufedžije i gurebe. U početku, bili su novačeni dankom u krvi, dok su kasnije u redove Portinih spahija ulaze samo rođeni muslimani. Prema podacima, 1527. godine brojali su oko 5 000 konjanika, dok se 1567. njihov broj povećao na oko 11 000 konjanika.¹⁹

¹⁷ Uyar i Erickson, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, 53-54.

¹⁸ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću: Od pada Carigrada do Svištovskog mira*, 64-65.

¹⁹ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću: Od pada Carigrada do Svištovskog mira*, 65-66.

Slika 2. Prikaz spahija

3.3. AKINDŽIJE

Tijekom ranog Carstva laku konjicu činili su akindžije. Dobili su ime prema riječi *akın*, što u turskome znači „napad, bujica“. Prema tim riječima karakteriziran je njihov način djelovanja. Njihova se djelatnost svodi se na upade u kršćanski teritorij sa svrhom pljačkanja, pustošenja i ubijanja na određenom teritoriju kojega su pripremali za nadolazeće osvajanje osmanske vojske. No, nisu uvijek bili povezani sa pripremom osvajanja, često su označavali i samostalne pljačke. Uz sve navedeno, njihova zadaća bila je i osiguravanje granica. Oni se u dugotrajnim pohodima nisu iskazali učinkovitima zbog manjka discipline. Za svoju službu nisu dobivali plaću, već su zadržavali dio osvojenog ratnog plijena. Njihovo je naoružanje činilo kratko koplje, sablja te luk i strijela. Njihovi napadi organizirani su u skupinama po nazivom četa (koja je brojala nekoliko desetina i njihov zapovjednik bio je *onbaša*), *haramiluci* (koja broji nekoliko stotina na čelu s *juzbašom*) i *akini* (koji su brojili nekoliko tisuća na čelu s *binbašom*). Na čelu svih akindžija jednog sandžaka bio je akindžijski beg ili sandžakbeg. U početku njihova je služba bila dragovoljna, dok s vremenom ona se vodila registrima s podacima i odlikama svakog akindžije. Bili su dužni odazvati se pohodu, ukoliko bi odbili poziv bili su podložni sankcijama među kojima je bilo zastupljeno tjelesno kažnjavanje. Njihov podatci o brojnosti variraju, te broje od nekoliko tisuća

do nekoliko desetaka tisuća tijekom 16. stoljeća. Sve do polovice 16. stoljeća nalazi su pod jedinstvenim zapovjedništvom dok nisu bili podijeljeni u dva dijela. Svoju važnost gube za vrijeme Dugog rata s Austrijom 1595. godine kada je velik broj akindžija uništen pri prelasku Dunava. Preostali akindžije uključeni su u ostale rodove.²⁰

3.4. ARTILJERIJSKI KORPUS

Osmanlije prvi put počinju upotrebljavati topove za vrijeme prve bitke na Kosovu 1389. godine, ali nema pouzdanih podataka kako i kada je osnovan stalni artiljerski korpus. Pretpostavlja se kako su prve artiljerijske jedinice osnovane za vrijeme vladavine Bajazida I. (1389. – 1402.). Međutim, one su bile više-manje samostalne jedinice koje su bili osnovane oko pojedinih majstora topnika – ljevara u svrhu obavljanja usluga tijekom određene opsade ili kampanje. To je trajalo sve do dolaska Mehmeda II. (1444. – 1446, 1461. – 1481.) na vlast. Kako bi ostvario svoju želju, osvajanje Konstantinopola, angažirao je sve dostupne europske i lokalne majstore topnika, ljevača topova i druge tehničare kako bi od njih stvorio jedan korpus, *Topçu Ocağı* (hrvatski: topnički korpus). Osvajanjem Konstantinopola, novo je osnovana artiljerija postala poznata ne samo unutar granica Osmanskoga Carstva, već i diljem Staroga svijeta.²¹

Nakon vladavine Mehmeda II. artiljerija se sastojala od dvije grane: ljevaonica topova i terenske jedinice. Nakon početnih uspjeha, Osmanlije su u prvi plan stavili proizvodnju topova, a tek kasnije i proizvodnju topnika. Prva je ljevaonica osnovana u Edirneu, te je potom prebačena u Istanbul gdje bila poznata pod nazivom Tophane-i Amire, što bi u prijevodu značilo „Carska ljevaonica topova“. Tophane ostaje najveća i najvažnija ljevaonica sve do kraja carstva. Osim Tophanea, otvarane su razne ljevaonice koju su kasnije zatvarane u pokrajinskim središtima prema potrebama trenutnog perioda. Čak su neke i od tih ljevaonica nadmašile Tophane po proizvodnji i važnosti, ali to je bilo na kratki period tijekom određenih kampanja. Jedna od čestih praksi bila je da osmanske snage nose potreban materijal te da lijevaju topove ispred opsjednutih utvrda. Operacije lijevanja na terenu bile su praktične i učinkovite, te su uglavnom bile pod kontrolom Tophanea, ponekad i lokalnih ljevaonica, sve do 1667. godine kada je stvorena ekspedicijska ljevaonica topova.²²

Osmansko Carstvo u usporedbi s europskim državama imalo je jednu značajnu prednost. Naime, Carstvo je imalo potrebne rude koje su koristilo u tvornica baruta i u ljevaonica topova u različitim

²⁰ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću: Od pada Carigrada do Svištovskog mira*, 66-67.

²¹ Uyar i Erickson, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, 46-48

²² Uyar i Erickson, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, 46-48

krajevima svojih pokrajina. Ubrzo su Osmanlije uspostavile vrlo efikasnu administrativno-financijsku birokraciju koja je kontrolirala proizvodnju topova i zadovoljavala potrebe vojnika. Iako je osnova bila lijevanje topova i proizvodnja baruta, potrebno je naglasiti kako je prava snaga ležala u vojnicima. Očigledno je kako topovi nisu bili u mogućnosti sami osvojiti i poraziti neprijatelje, već dobro obučene i pravilno organizirane artiljerijske jedinice mogu postići određeni uspjeh na bojnopolju. Topnički su novaci prolazili intenzivnu obuku koji bi trajala 4 do 5 godina, a čak i nakon što bi postali dio redovnih vojnika i dalje su bili obvezni sudjelovati dva dana tjedno u obuci. Njihova se snaga sa oko 250 vojnika pred kraja 16. stoljeća povećala na približno 3000 vojnika.²³

²³ Uyar i Erickson, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, 46-48.

4. OSMANSKO CARSTVO I EUROPA

Europska povijest 16. stoljeća obilježena je osmansko-habsburškim odnosima. Razvoj europskog ratovanja može se razumjeti u svjetlu osmanske vojne ekspanzije. Osmanski izazovi poslužili su kao motivacijski faktori u modernizaciji protuosmanskog obrambenog sustava, razvoj vojno-upravnih sustava te do pojave vojnih revolucija u srednjoj i istočnoj Europi.²⁴ Do kraja 16. stoljeća Osmansko Carstvo često je uključivano u pitanje međunarodne politike.²⁵

Karlo V. Habsburg i francuski kralj Franjo I. 1519. godine bili su pretendenti za krunu Svetog Rimskoga Carstva, te su obojica obećali kako će mobilizirati sve ljudstvo Europe kako bi uništili Osmanlije. Mnogi su elektori smatrali kako je Karlo V. prikladniji za obavljanje tog zadatka, ali nedugo nakon izbora, u ožujku 1521. godine ova dvojica vladara su zaratili jedno protiv drugoga. Europa u tome trenutku biva podijeljena što je označilo veliku prednost Osmanlijama, te Sulejman I. organizira pohod na Beograd, koji je smatran vratima središnje Europe. Beograd je slomljen i zauzet 29. kolovoza 1521. godine, a nedugo nakon toga 21. siječnja 1522. godine zauzet je i Rodos koji je bio ključ istočnog Sredozemlja. Franjo I. biva zarobljen od strane Karla V. te su odlučili potražiti pomoć od neprijatelja, odnosno od Osmanskog Carstva. Nakon što je bio zarobljen, Franjo je obavijestio mletačkog veleposlanika izjavivši kako smatra Osmansko Carstvo jedinom silom koje može osigurati postojanje europskih država protiv Karla V. Francuski savez Osmanlijama je poslužio kao sredstvo za sprječavanje jedne sile da vlada cijelom Europom.²⁶

Sulejman Veličanstveni nije se ograničio na do tada osvojeni Beograd i Rodos. Godine 1526. odlučuje napredovati s velikom vojskom na Mađarsku. Pobjeda Osmanlija u bitci kod Mohača 28. kolovoza 1526. godine i osvajanje Budima predstavljali su veliku prijetnju Habsburgovcima koja im se nalazila neposredno u zaleđu. Osmanlije se povlače iz Ugarske, a Ugarski sabor za svoga kralja izabire Ivana Zapolju. Prvotno su Osmanlije željeli Mađarsku učiniti svojom vazalom državom, kao što je Moldavija bila, ali zbog teškoće uspostave izravne osmanske vlast u stranoj zemlji koja se nalazi s druge strane Dunava odustaju od svog plana. Dolazi do podjele vlast unutar Ugarske, te mađarski partizani izabiru nadvojvodu Ferdinanda, brata Karla V, za ugarskog kralja. Nadvojvoda Ferdinanda protjerao je Zapolju s prijestolja i zauzeo Budim, što je bio povod za Sulejmanov novi napad na Ugarsku. Datuma 8. rujna 1529. godine Sulejman je ustoličio Zapolju u Budimu kao osmanskog vazala, a on je pristao plaćati godišnji danak. Iako je vojni pohod bio

²⁴ Gábor Ágoston, „Ottoman warfare in Europe 1453-1826“, u *European Warfare 1453-1826*, ur. Jeremy Black (Macmillan Publishers Limited, 1999), 118-119.

²⁵ Halil Inalcik, *The ottoman Empire: The classical Age 1300-1600*, (SAD, Phoenix, 2001), 35-40.

²⁶ Inalcik, *The Ottoman Empire: The classical age 1300-1600*, 35-40.

gotov, Sulejman odlučuje nastaviti te je napredovao sve do Beča, habsburške prijestolnice, odakle se i povukao nakon trodne opsade.²⁷

Ferdinand ponovno 1531. godine ulazi u Ugarsku i opsjeda Budim, te sljedeće godine Sulejman odgovara s velikom vojskom u Mađarskoj gdje je napredovao sve do utvrde Siget, u nadi da će natjerati Karla V. na veliku bitku. U tim trenucima Karlov admiral Andrea Doria zauzima Coron u Moreji, što je bio osmanski posjed. Svjestan kako mora otvoriti drugu frontu u Sredozemlju, Sulejman I. pomorske snage stavlja pod zapovjedništvo Hayreddin Barbarossa, slavnog osmanskog gusara i osvajača Alžira. Također, odlučuju surađivati sa Francuzima koji su pokušali uvjeriti sultana na napad na Italiju i uz to su tražili formalni savez. Zbog toga sultan Sulejman odlučuje 1536. godine sklopiti savez sa Francuzima te im omogućuje slobodu trgovinu unutar Carstva. Savez je sklopljen usmeno te su političke i vojne detalje saveza zadržane u tajnost od obiju strana. Savez je Franji I. osigurao materijale za propagandu u zapadnome dijelu kršćanskoga svijeta.²⁸

Nakon smrti Zapolje 1541. godine Ferdinand napada Ugarsku, te Sulejman I. ponovno dolazi sa svojom vojskom u Mađarsku i dovodi ju po izravnu vlast kao osmanska provincija. Ferdinand je od 1526. godine posjedovao mali dio ugarskog teritorija koji se nalazio na zapadu i na sjeveru, na koje su Osmanlije kao nasljednici polagali pravo. Sulejman I. 1543. godine ponovno maršira na Mađarsku s namjernom da osvoji područje koje je bilo dio Habsburške Monarhije, a istovremeno šalje svoju flotu pod zapovjedništvom Hayreddin Barbarosse u pomoć Franji. Francusko-osmanska flota napadala je Nicu. Odnosi s Iranom su se pogoršavali, te je Sulejman I. želio osigurati mir i odlučuje sklopiti primirje. Primirje je potpisano 1. kolovoza 1547. godine, u kojem je Sulejman uključio Francusku, a Ferdinand je trebao zadržati dio Mađarske odnosno zadržati dio koji je već bio u njegovom posjedu u zamjenu za plaćanje godišnjeg danka.²⁹

Dolaskom na prijestolje Henrika II., novog francuskog kralja, shvaća se potreba održavanja saveza sa Osmanlijama u borbi protiv Karla V. Francuski savez predstavljao je osnovu osmanske politike u Europi. Uz Francuze, Osmanlije su pronašli novog saveznika u Schmalkaldenskoj ligi njemačkih protestantskih prinčeva koji su se borili protiv Karla V. Sulejman I. u svojim pismima protestantima, gdje je naglasio kako ih smatra bliskima jer su oni uništili idole i suprotstavili se papi. Novi temelj osmanske politike bili su podrška i zaštita luterana i kalvinista protiv katolicizma. Stoga je osmanska politika za cilj imala održati političko nejedinstvo unutar Europe,

²⁷ Inalcik, *The Ottoman Empire: The classical age 1300-1600*, 35-40

²⁸ Inalcik, *The Ottoman Empire: The classical age 1300-1600*, 35-40

²⁹ Inalcik, *The Ottoman Empire: The classical age 1300-1600*, 35-40.

oslabiti Habsburgove i spriječiti rat protiv njih. Tijekom druge polovice 16. stoljeća francuski su kalvinisti tvrdili da bi savez s Osmanskom Carstvom trebao biti iskorišten protiv katoličke Španjolske. U početku, Luther i njegovi sljedbenici vjerovali su da je osmanska prijetnja Božja kazna. No, kada je turska opasnost sve više ugrožavala Njemačku, luterani počinju pružati vojnu i financijsku pomoć Ferdinandu, a zauzvrat dobivali su ustupke za luteranstvo. Osmanska je intervencija bila važan faktor ne samo u usponu nacionalnih monarhija, poput Francuske, već je bila važan faktor u razvoju protestantizma u Europi.³⁰

Tijekom vojnog pohoda 1534.-1535. godine, Sulejman I. zauzeo je Bagdad i Tabriz, te je pripojio Azerbajdžan i Irak. Lokalni su vladari priznali osmansku vrhovnu vlast. Godine 1538. emir od Barse ponudio je svoju odanost Osmanlijama. Te su tako Osmanlije kontrolirale sve putove s Bliskog istoka prema Indiji, uključujući i Perzijski zaljev i Crveno more. Barsa je do 1546. godine postala druga baza nakon Sueza za opremanje flote protiv Portugalaca, međutim osmanska kampanja 1552. godine nije uspjela izbaciti Portugalce s otoka Hormuza. Sredinom stoljeća, osmanski poduhvati bili su rezultat novih sustava saveza između država od Atlantika do središnje Azije i Indijskog oceana. Na taj se način europski sustav ravnoteže snaga znatno proširio.³¹

Osmanlije nisu smatrali širenje Moskovije ozbiljnom prijetnjom jer oni su 1530-ih godina bili drugorazredna sila u istočnoj Europi. Čak su i podržavali savez između Krimskog Kanata i Moskovije protiv Jagelonaca koji se ugrožavali suverenitet na Krimu. No, 1530-ih godina dolazi do sukob oko nasljeđivanja između moskovskog kneza i krimskog kana na području Zlatne Horde u porječju Volge, na što je kan upozorio Osmanlije. Osmanlije su shvatili to ozbiljno, te su shvatili kako rusko širenje ugrožava njihov položaj u crnomorskom bazenu i na Kavkazu. Ivan IV. preuzima titulu cara 1547. godine, osvojio je i pripojio muslimanske kanate u porječju Volge, Kazan i Astrahan, šireći se do rijeke Terek na sjevernom Kavakazu i s time je postavio temelje za uspostavu velikoga ruskog carstva.³²

Nakon uspjeha u zauzimanju teritorija, Moskovsko carstvo postalo je prvorazredna sila u istočnom dijelu Europe, proširujući svoj utjecaj na osmanske teritorije na Crnom moru i Kavkazu. Osmanlije su mogle tek reagirati nakon 1566. godine kada je okončan rat s Habsburgovcima. Osmanski plan bio je prebaciti osmansku vojsku i flotu uz rijeku Don do mjesta gdje se najbliže približava Volgi, tamo bi iskopali kanal između dviju rijeka te bi tako omogućili floti da plovi do Astrahana i niz Volgu. Vojska i mornarica surađivale bi u protjeravanju Rusa iz Astrahana, a flota bi potom ušla

³⁰ Inalcik, *The Ottoman Empire: The classical age 1300-1600*, 35-40.

³¹ Inalcik, *The Ottoman Empire: The classical age 1300-1600*, 35-40.

³² Inalcik, *The Ottoman Empire: The classical age 1300-1600*, 35-40.

na područje Kaspijskog mora. Plan je za cilj imao istjerati Ruse iz bazena Volge i okruživanje Irana. Zajednička prijetnja ujedinila je dvije sile, te u zimu 1568. godine, car je šalje izaslanika u Iran predlažući savez protiv Osmanlija, a u isto vrijeme papa Grgur XIII. uključuje cara i šaha u svoje planove za križarski rat protiv Osmanlija.³³

Godine 1569. osmanski je plan kopanja kanala i opsade Astrahana propao. Veliki vezir, Sokullu Mehmed-paša, osmislio je novi plan, ali su njegovi suparnici predložili su da carstvo svoje snage usmjeri na Sredozemlje umjesto da se nastavi skup i težak rat na sjeveru. Kako bi osigurao svoj položaj na područja porječja Volge, car je zauzeo prijateljsku politiku prema sultanu, te je sultan prepustio Kazan i Astrahan Rusima, ali zauzvrat zahtijevao osmanski suverenitet nad Krimom, čerkeskim zemljama i Kavkazom. Tražio je od Rusa da se povuku s tih područja i da zadrže otvoreni put iz središnje Azije prema Krimu. No, sultan nije slijedio tu politiku jer je u to vrijeme započeo nove sukobe u Europi zauzevši Cipar 1570. godine i pretrpio poraz kod Lepanta 1571. godine.³⁴

Unatoč pozivu pape da se Rusija pridruži Austriji i Poljskoj u napadu na Osmanlije, car Ivan IV Grozni ostaje suzdržan. Nakon što je osigurao kontrolu nad porječjem Volge, započeo je politiku odugovlačenja. Osmanska vlada je prepustila borbu protiv Rusije dvojici svojih vazala, krimskom kanu i princu Erdela (Transilvanije). Kada se car Ivan IV Grozni kandidirao za kralja Poljske 1572. godine, Osmanlije su podržali najprije Henrika od Valoisa, a zatim svog vazala Stjepana Báthoryja, princa od Erdelja.³⁵

³³ Inalcik, *The Ottoman Empire: The classical age 1300-1600*, 35-40.

³⁴ Inalcik, *The Ottoman Empire: The classical age 1300-1600*, 35-40.

³⁵ Inalcik, *The Ottoman Empire: The classical age 1300-1600*, 35-40.

5. ZAKLJUČAK

Osmanska vojska u 16. stoljeću bila je najmoćnija vojna sila u Europi. Važno je istaknuti da je ta snažna osmanska vojska bila izraz popune odanosti sultanu, a za svoje vojne uspjehe bila je nagrađena prihodima poput timara, plaće. Uspjesi na bojištima dodatno su poticali želju osmanske vojske za što većim ratnim plijenom, kako bi osigurala prihode ne samo za sebe već i za ostatak carstva, kojima su bili financirani novi vojni pohodi, gradnja palača i uređenje carstva.

Osmanskom vojskom upravljao je sultan čvrstom rukom. U 16. stoljeću posebno se ističe Sulejman Veličanstveni, za čije je vrijeme vladavine Osmansko Carstvo značajno proširilo svoj teritorij. Zbog svoje visoke uvježbanosti osmanska je vojska lako osvajala teritorije i uništavala svoje protivnike. Njezina neustrašivost i sposobnost brzih prodora ostavile su dubok trag u Europi. Zbog brojnih osmanskih pobjeda Europa je bila prisiljena promijeniti svoj način ratovanja, osmisliti nove obrambene strategije te sklapati međusobne saveze s ciljem zaustavljanja osmanske vojske i prekida njezine dominacije na europskom tlu.

Osmansko Carstvo, sa svojom moćnom vojskom, osvajalo je teritorije Europe, Azije i Afrike, pritom šireći strah među narodima i državama koje je napadalo. Može se zaključiti da je osmanska vojska u 16. stoljeću bila jedna od najimpresivnijih vojnih sila u povijesti zbog svoje uvježbanosti i discipliniranosti te je donijela izvanredne uspjehe koji su ostavili dubok trag u vojnoj povijesti, ali i u povijesti ranog novog vijeka.

6. POPIS LITERATURE

1. Ágoston, Gábor. „Ottoman military organization (up to 1800)“. U *The Encyclopedia of War*; urednik Gordon Martel 1-9. Hoboken, New Jersey: Blackwell Publishing Ltd., 2011.
2. Ágoston, Gábor. Ottoman warfare in Europe 1453-1826“. U *European warfare 1453-1826*, urednik Jeremy Black, 118-147. Stuttgart: Macmillan Publishers Limited, 1999.
3. Inalcik, Halil. *The Ottoman Empire: The classical Age 1300-1600*. New York: Praeger Publishers, 1973..
4. Pavić, Milorad. *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću: Od pada Carigrada do Svištovskog mira*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2014.
5. Uyar, Mesut i Erickson, Edward J. *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*. New York: Praeger Security International, 2009.

1. „Austro-turski ratovi“. *Hrvatska enciklopedija , mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024., pristup ostvaren 17.7.2024.
<https://enciklopedija.hr/clanak/austro-turski-ratovi>
2. „Janjičari“. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013-2024., pristup ostvaren 18.7.2024.,
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/janjicari>

7. POPIS PRILOGA

Slika 1. Prikaz janjičara, preuzeto 17.7.2024.,

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Janji%C4%8Dari#/media/Datoteka:Janicaru.jpg>

Slika 2. Prikaz spahija, preuzeto 17.7.2024.,

https://hr.wikipedia.org/wiki/Spahije#/media/Datoteka:Battle_of_Vienna.Sipahis.jpg